

BAJTAI ANNA

Pannon Egyetem

*bajtai.anna@gmail.com***Mikes Melánia és a gyermekkori többnyelvűség**

Maga is többnyelvű lévén, Mikes Melánia évtizedeken át kutatta a két- és többnyelvűséget, többféle megközelítésből is, a hangsúlyt főként a gyermekkori nyelvsajátítás folyamataira fektette. Személyében remek tanárt, kutatót, munkatársat ismerhettünk meg, aki fáradhatatlan, ösztönző és lelkes munkájával hozzájárult a két- és többnyelvűség világának feltárásához és megértéséhez. Kutatásai és azok eredményeinek elismeréseképpen 2000-ben az Európai Tudományos Akadémia (Academia Scientiarum Et Artium Europaea) tagjává avatták.

Mikes Melánia életrajza és munkássága

Mikes Melánia 1924. július 31-én született Újvidéken. Kora gyermekkorában elsajátította a szerb és a német nyelvet, amely édesanyja anyanyelve volt. Az általános iskolában és gimnáziumi évei alatt tanult meg magyarul, miközben magánórákra járt francia és angol nyelvből. Maga is többnyelvű lévén, munkásságát a két- és többnyelvűségi kutatásoknak szentelte.

A zágrábi egyetemen folytatta tanulmányait, három szakon: a) angol nyelv és irodalom, b) francia nyelv és irodalom, c) német nyelv és jugoszláv irodalom. 1951-ben diplomázott angol irodalomból. Doktori tanulmányait az Újvidéki Egyetemen folytatta, doktori disszertációjának címe *Kétnyelvű gyermekek hangtani fejlődése* volt.

1952 és 1969 között angol és német nyelvtanárként dolgozott középiskolákban, majd azt követően nyugdíjaztatásáig az újvidéki egyetem Hungarológia Intézetében dolgozott tudományos munkatársként, majd tudományos tanácsadóként és kinevezett professzorként.

Tudományos és kutatómunkáját a kezdetben az idegen nyelvek tanulására és az anyanyelv elsajátítására összpontosította.

Saját kétnyelvű gyermekei nyelvhasználatát is figyelte és jegyzetelte, majd később háromnyelvű unokáit is. Megfigyelései széleskörűek voltak: kiterjednek a hangtanra, nyelvtanra, szintaktikai szerkezetekre és a lexikai egységekre is.

Az Újvidéki Egyetem Bölcsészkarának magyar nyelv, irodalom és hungarológiai kutatások intézetében a magyar és a szerbhorvát nyelvet összehasonlító kutatásokat végzett, beleértve a kontrasztív nyelvészet általános elméleti és módszertani kérdéseit is, ugyanúgy, mint a kontrasztív elemzések használatát az idegennyelv-tanításban és a tolmácsolásban, a két- és többnyelvűség pszichológiai és szociolingvisztikai kutatásait is.

1971 és 1975 között külső munkatársként ő vezette a gyermekbeszéddel kapcsolatos kutatásokat a Nyelvtudományi Intézetben. 1974 és 1983 között a *Kortárs magyar nyelv és a magyar-szerbhorvát kétnyelvűség kutatások* című alprojekt vezetője volt.

Ő szerkesztette a hatkötetes Szerbhorvát-Magyar kontrasztív nyelvtan című sorozatot, szerbhorvát és magyar nyelven, és munkatársaival mindkettőhöz írt négy könyvet.

Posztgraduális képzésen oktatta is a szerbhorvát-magyar kontrasztív nyelvtant, és több magiszteri dolgozat témavezetője volt.

1962-től kezdve sok-sok éven át működött együtt a szabadkai Oktatási-pedagógiai Intézettel az iskoláskor előtti intézményekben felmerülő elméleti és gyakorlati nyelvtanulási problémák megoldásában, valamint a Tartományi Oktatásfejlesztési Hivatal tanárképző központjával az idegen nyelvi továbbképzésekkel kapcsolatban. A Jugoszláviai Alkalmazott Nyelvészeti Társaság (amelynek egyik alapító tagja is volt) első elnökeként, annak 1973-beli megalapítása óta, kapcsolatokat és intenzív együttműködést hozott létre az oktatási és kutatóhelyek között az egész régi Jugoszlávia területén.

1967 óta rendszeres résztvevője volt a helyi, országos, külföldi és nemzetközi nyelvészeti, alkalmazott nyelvészeti kongresszusoknak, szimpóziumoknak, tanácsadásoknak (köztük volt az UNESCO által szervezett tanácsadás az anyanyelven való oktatással kapcsolatban is).

1968-ban a francia Institut de Phonétique et de Recherches sur le Fonctionnement du Langage meghívására három előadást tartott a gyermekek nyelvelsajátításával kapcsolatban, Párizsban. Ezt követően éveken át együttműködött ezzel az intézettel, amely az egyetem átszervezése után az Institut de Linguistique et Phonétique Générales et Appliquées, Université Sorbonne Nouvelle – Paris III nevet viseli. Ezen kívül együttműködött még a párizsi Hungarológiai Kutatások egyetemek közti központjával, valamint a kanadai Nemzetközi Kétnyelvűségi Központtal is.

A szak-, tudományos- és társadalmi tevékenységeit illetően számos funkciót töltött be: tagja volt a Jugoszláviai Idegen Nyelvi Társaság végrehajtó tanácsának, a Vajdasági Tudományos Munkaközösségnek (ott a Hungarológiai Intézetet képviselte), a Vajdasági Oktatási Tanács Óvodai Oktatási Bizottságának, a Vajdasági Tudományos Munka Autonóm Érdekképviselőinek pedig igazgatósági tagja volt. Ő képviselte a Jugoszláviai Alkalmazott Nyelvészeti Társaságot az Alkalmazott Nyelvészek Nemzetközi Szervezetében (AILA). A *Hungarológiai Közlemények* (hazai), a *Journal of Child Language* és az *International Journal of the Sociology of Language* külföldi folyóiratok szerkesztőségi tagja volt, valamint a Jugoszláviai Alkalmazott Nyelvészeti Társaság hírlevelének a főszerkesztője.

Nyugdíjaztatása után Mikes Melánia további pszicho- és szociolingvisztikai kutatásokat folytatott, amelyek a korai két- és többnyelvűség különböző aspektusait érintik, külön figyelmet szentelve óvodai és iskolai kétnyelvű oktatásnak.

Abban az időszakban született meg néhány legjelentősebb, kétnyelvűséget tárgyaló könyve is. A Vajdasági Pedagógiai Intézettel együttműködve hozta létre és vezette az *Anyanyelv és a környezetnyelv fejlesztése és művelése és az interkulturalizmus ápolása* elnevezésű programot. Munkatársaival öt kézikönyvet írt (szerbhorvát, magyar, szlovák, ruszin és román nyelven), amelyekbe beleépítette a gyermekbeszéd, a két- és többnyelvűség többéves megfigyeléseinek eredményeit, az elméleti háttérrel és a pedagógiai tapasztalatokat. Ezt a tevékenységet halála pillanatáig (2007. február 1.) nagy lelkesedéssel és sok energiával űzte.

Az alkalmazott nyelvészetben belül, Mikes Melánia hírnevet szerzett a többévtizedes tudományos kutatási munkájával a gyermekbeszéd, a többnyelvűség, a kontrasztív elemzések és terminológia területén, és nagymértékben hozzájárult a beszédfejlődés, a két- és többnyelvűség pszicho- és szociolingvisztikai tanulmányozásának alapjaihoz Szerbia és a volt Jugoszláv államok területén.

2000-ben az Európai Tudományos Akadémia (Academia Scientiarum Et Artium Europaea) tagjává avatták.

Két- és többnyelvűségi kutatásai

Multikulturális személyiségek fejlesztése a korai gyermekkorától című tanulmányában (Mikes, 2006) Mikes Melánia összegzi a pszicholingvisztikai és szociolingvisztikai kutatások eredményeit a multikulturális Vajdaság területén. Munkatársaival felmérte a kisebbségi nyelvek fennmaradását és életképességét, azok értékelésével és használati színtereivel. Foglalkozott azzal is, hogy milyen körülmények között zajlik a gyermekek oktatása és nevelése, hogy az eredményeknek megfelelően alakíthassanak ki egy programot az additív kétnyelvűség korai gyermekkorban történő fejlesztésére.

A módszertani megközelítés kiindulópontját:

- a nyelvelsajátítás kreatív folyamatának,
- a nyelvi transzferenciának,
- a másik nyelv szabályainak észlelésének,
- az anyanyelv és a másik nyelv függetlenségének, és
- a kétnyelvű gyerekek metanyelvi képességeinek pszicholingvisztikai kutatásainak eredményei adják.

Hangsúlyt kap a gyermekek motiválása a másik nyelven történő aktivitásokban való részvételre, és az, hogy elfogadják a másik nyelvet mint másik eszközt üzeneteik közlésére és fogadására.

Szociolingvisztikai kutatások

A kisebbségnyelvi demokrácia minden nyelv tiszteletének elvén alapszik. Ezen elv használata biztosítja a jogot az emberek számára, hogy nemzetiségi, kulturális és nyelvi csoportjukon belül mindennapi dolgaikat anyanyelvükön intézzék, valamint azt, hogy anyanyelvüket kultúrközi kapcsolataikban használhassák. A nyelvek nem csak értelmetlen eszközei a kommunikációnak, hanem egyben a nemzetek és kultúrájuk szimbólumait is képezik. Mégis vannak bizonyos korlátok a kisebbségnyelvi demokrácián belül, mivel nem mindegyik nyelvnek ugyanolyan az értéke és a használhatósága a nemzetközi és gazdasági kommunikációban. Ezeknek a korlátoknak azonban nem szabadna gátolni a nyelv megőrzését és megmaradását a multikulturális és többnyelvű közösségekben.

Minél erősebb egy kisebbségi nyelv életképessége, annál nagyobb az esély arra, hogy fennmaradjon és fejlődjön. Minél nagyobb presztízst élvez egy kisebbség, annál erősebb lesz az életképessége is. A kisebbségek nyelvének életképessége több olyan (státuszbeli, demográfiai, intézményi és társadalmi-pszichológiai) tényezőtől függ, amelyek hatással vannak a kisebbségi népek tagjainak megítélésére saját és a többségi nemzet helyzetével kapcsolatban, valamint a viselkedésükre az etnikai létükkel és örökségükkel kapcsolatban.

Az 1970-es évektől kezdve Mikes Melánia és munkatársai több felmérést is végeztek különböző korú gyermekek körében, hogy hol, kivel, mikor és milyen nyelven kommunikálnak, mi befolyásolja őket a nyelvválasztásban interakcióik során. Az, hogy milyen lehetőségek és perspektívák vannak az individuális multikulturalizmus fejlesztésére a gyermekek és a multikulturális csoportok közösségek körében, sokban függ azoktól a személyektől is, akik a gyermekeket tanítják és nevelik. A szerző és munkatársai szerint a tanárok etno-kulturális identitása és társadalmi-kulturális profilja hasznos információt ad e kérdést illetően.

Pszicholingvisztikai kutatások

A Mikes Melánia által vezetett projekt kiemelt témáját képezte az additív és egyben kétirányú kétnyelvűség a vajdasági gyermekek körében, főleg annak fejlődése/fejlesztése a korai gyermekkorban. A pszicholingvisztikai kutatások eredményei a Vajdaságban, csakúgy, mint mindenhol, azt mutatják, hogy magasfokú kölcsönös összefüggés van az anyanyelv és a második nyelv között. A második nyelv fejlesztése az anyanyelv rovására nem gyorsítja a második nyelv elsajátítását, mert az anyanyelven való fejlődés pozitívan hat a második nyelv elsajátítására is. Emellett, az anyanyelv fejlődésének ösztönzése pozitívan hat a gyermek önmegbecsülésére, a szüleivel való kapcsolatokra és a szellemi fejlődésére is (Mikes, 2003).

Éppen ezért nincs szükség arra, hogy a „belemerülő” módszert alkalmazzák a második nyelv elsajátításánál, azaz a gyermeket számára idegen nyelvi környe-

zetbe „dobják”, ahol vagy elsüllyed, vagy úszik, és ezáltal szükségtelen pszichikai kényelmetlenséget él át (Bartha, 1999). Az anyanyelvre épülő kétnyelvűség fokozatos fejlesztésével a gyermek könnyebben és problémamentesen fog haladni a másik nyelv elsajátításában. Természetesen, minél korábban kezdődik meg ez a folyamat, annál hatásosabb lesz.

Additív kétnyelvűség

A vajdasági magyarok kétnyelvűsége kisebbségi kétnyelvűség, ugyanúgy, mint a felvidéki, kárpátaljai magyarok esetében, mivel a beszélők első nyelve a magyar, amely kisebbségi nyelvként él az adott országok területén. A második nyelv elsajátítása általában ellenőrzött körülmények között zajlik, azaz oktatási és nevelési intézmények keretén belül (Lanstyák, 2000). Az egyének, és így az általuk alkotott csoportok kétnyelvűsége képlékeny és folyamatosan változó. A vajdasági magyarok esetének többségében (hacsak nem vegyes házasságról vagy olyan környezetről van szó, ahol a szerb lakosság aránya sokkal magasabb) magyar domináns kétnyelvűség alakul ki először, majd a további (nyelvi, társadalmi, kulturális) inputok alapján fejlődik, alakul tovább. Megmaradhat a domináns kétnyelvűség a magyar nyelv javára, kialakulhat balansz kétnyelvűség is (ahol a két nyelv megközelítőleg egyforma szintre fejlődik), de létrejöhet akár domináns kétnyelvűség is a második nyelv javára (az anyanyelv rovására). Ezt az alakulást nagy mértékben befolyásolja egyrészt az is, hogy a két nyelvnek és kultúrának milyen a megítélése, mind a beszélő, mind a környezete által, másrészt pedig kétnyelvűvé válásnak a módja és ideje. Ma már szinte közvelémenynek tekinthető az, hogy minél fiatalabb korban találkozik az egyén a másik nyelvvel, annál könnyebben és gyorsabban válik kétnyelvűvé.

Csernicskó István és Göncz Lajos (2009) útmutatója betekintést nyújt és felvilágosít azzal kapcsolatban, hogy mi és hogyan történik a gyermekkel, ha anyanyelvén, illetve ha a második nyelven történik iskoláztatása, tudományos kutatások által igazolt tényeket sorol fel a kisebbségi helyzettel kapcsolatban. Az ő célkitűzésük is **az anyanyelvdomináns hozzáadó kétnyelvűség** kialakítása iskolás korban, amelyhez a Mikes Melánia és munkatársai által kidolgozott óvodai program elmélete mintegy bevezetésként, vagy előkészítő fázisként szolgálhat.

Additív kétnyelvűség fejlesztése és a második nyelv elsajátítása az óvodákban

Mikes Melánia és munkatársa összeállítottak egy programot a második nyelvi kommunikatív készségek óvodai fejlesztése céljából. Ismeretes, hogy a gyermekek szeretnek játszani, így az sem jelent gondot számukra, ha a játék nem az anyanyelvükön zajlik; szeretnek énekelni és élvezik a dallamot még akkor is, ha a szövegből nem ismerik az összes szót; szeretik a ritmusos dolgokat (mondókat, kiszámolósdikat), ezért lehetővé kell tenni számukra, hogy azok ritmusára kipróbálják, mennyire ügyesek egy másik nyelv szavai kimondásában; szívesen játszanak más anyanyelvű társaikkal, így lehetővé kell tenni számukra, hogy jobban megértsék egymást.

Mikes Melánia és munkatársai szerint a kommunikatív készségek megszerzésére egy másik nyelven hatásos módszer a tapasztalat, így a módszert a másik nyelven történő tapasztalatszerzésre a kommunikatív-tapasztalati módszernek nevezik. (Mikes Melánia ezzel a módszerrel Kanadában ismerkedett meg, ahol azt a 9-17 éves angol anyanyelvű gyerekek körében használták a francia nyelv elsajátítására. David Stern elmélete alapján lett kidolgozva, aki kutatásai eredménye alapján megkülönböztet analitikus és a tapasztalati stratégiát, majd azok ötvözését ajánlja az idegennyelv tanításában (Stern, 1990).

Mivel ezzel a módszerrel a kommunikatív készségeket fejlesztik, a kiindulási alap nem a szavak és más nyelvi egység, hanem az üzenet. A gyermekek üzeneteket és feladatokat kapnak gazdag nyelvi környezetben, hogy megérthessék, és megfelelően reagálhassanak azokra. Az üzenetek főleg vers- vagy játékos formában továbbítódnak, így a gyerekek gyakran énekelnek, mozognak és játszanak közben. A gyermektől nem várják el, hogy használja a második nyelvet mindaddig, amíg ő maga nem érzi szükségét. Nem megengedett semmilyen eljárás, amely a gyermeknél a kényszer vagy az ellenszenv érzetét keltené a másik nyelv használatával szemben. Eleinte gazdag kontextusba ágyazva kapja a gyermek az üzenetet, hogy minél kisebb erőfeszítéssel meg tudja azt érteni, majd a kontextus mennyisége fokozatosan csökken és az agyi erőfeszítés egyre növekszik. Fontos a feladatoknál, hogy ne ráerőltetettek legyenek, hanem motíválók, és mindig pozitív érzélemmel töltöttek, mert az megerősíti a gyermekekben az érdeklődést a másik nyelven folyó aktivitásokban való részvétel iránt, és segít abban, hogy elfogadják a másik nyelvet mint új lehetőséget a kommunikációra és a társalgásra azokkal, akik azt a nyelvet használják.

A kétnyelvű oktatás különböző módszereiről, eredményeiről sok nemzetközi példát találunk Cummins tanulmányaiban (Cummins, 1997; Cummins, 2000).

Eredmény

Amint az előző részből is kiderült, Mikes Melánia évtizedeken át kutatta a két- és többnyelvűséget, többféle megközelítésből is, hangsúlyt azonban a gyermekkori nyelvelsajátításokra fektette.

Így született meg a *Játsszunk, énekeljünk magyarul!: tevékenységek nem magyar anyanyelvű gyermekek részére: pedagógusok kézikönyve* (Mikes, 2004) és a *Süss fel, nap: óvónői kézikönyv* (Mikes, 1997) is, amelyek elméleti és gyakorlati útmutatót adnak a többnemzetiségű, többnyelvű, multikulturális környezetben felnövő gyermekek óvodai és kisiskolás kori tanításához, neveléséhez. Többnyelvű környezetben (amire Vajdaság kitűnő példa) figyelni kell arra is, hogy a gyermekek ne csak anyanyelvi szinten fejlődjenek, hanem a másik nyelv viszonylatában is. A fenti kézikönyvek alkalmazhatók a magyar mint környezetnyelv tanítására, de a magyar nyelv mint anyanyelv megerősítésére, oktatására is, olyan környezetben, ahol a gyermekek inkább a szerb nyelv hatásainak vannak kitéve, anyanyelvtudásuk gyenge. A kézikönyvek teljeskörűek: az elméleti megalapozás mellett konkrét gyakorlati egységeket is tartalmaznak, tartalmazzák a felhasználandó gyermekirodalmat és a munkamódszereket is, lépésről lépésre.

(Ugyanilyen jellegű mű a *Mali jezikoslovci* című sorozat, amely a szerb mint környezetnyelv óvodás és kisiskolás korban történő tanításáról szól.)

Irodalom

- Bartha Cs.** (1999) *A kétnyelvűség alapkérdései*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Cserniczkó I. és Göncz L.** (2009) *Tannyelvvalasztás a kisebbségi régiókban: Útmutató kárpátaljai magyar szülőknek és pedagógusoknak*. Budapest: a Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatala (http://www.kmf.uz.ua/hun114/images/konyvek/cserniczko_goncz_tannyelv_valasztas_utmutato.pdf)
- Cummins, J. & Corson, D.** (eds., 1997) *Bilingual education. Encyclopedia of Language and Education*. Kluwer Academic Publishers.
- Cummins, J.** (2000) *Language, Power and Pedagogy*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Lanstyák I.** (2000) *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest – Pozsony: Osiris, Kalligram, MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Mikes M., Juhász É. és Bálizs J.** (1997) *Süss fel, nap*. (óvónői kézikönyv = priručnik za vaspitače). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Mikes, M.** (2003). *Mali jezikoslovci*. Novi Sad: Futura publikacija.
- Mikes M. és Bálizs J.** (2004) *Játsszunk, énekeljünk magyarul!: tevékenységek nem magyar anyanyelvű gyermekek részére: pedagógusok kézikönyve*. Szabadka: Magyarorsággutató Tudományos Társaság.
- Mikes, M.** (2006) *Razvijanje višekulturne ličnosti od malih nogu*. In: Lj. Subotić (ed.) *Susret kultura*. IV međunarodni interdisciplinarni simpozijum. Novi Sad: Filozofski Fakultet.
- Stern, D.** (1990) *Analysis and experience as variables in second language pedagogy*. In: Harley, B., Allen, P., Cummins, J. & Swain, M. (eds.) *The Development of Second Language Proficiency*. Cambridge: Cambridge University Press. 110-119.
- Vlahovic, P., Bugarski, R. & Vasic, V.** (eds., 2009) *Višejezični svet Melanije Mikeš. Zbornik u čast Melaniji Mikeš*. Novi Sad: Filozofski Fakultet u Novom Sadu i Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije.

Függelék

Mikes Melánia magyar és angol nyelven megjelent publikációi¹

1964.

Adatok a *p*, *b*, *t*, *d* fonémák kialakulására a gyermeknyelvből. *Nyelvtudományi Közlemények* LXVI/2. Budapest.

1968.

Bilingual Education of Pre-school Children by Audio-visual Aids. In: Metodologia nell' insegnamento delle lingue. Terza Conferenza Internazionale. Gli audiovisivi e l'insegnamento delle lingue moderne. Milano.

1969.

Kétnyelvű oktatás az óvodában audio-vizuális módszerrel. *Školski život* 4. Subotica.

Tájékoztató a magyar-szerbhorvát kétnyelvűség körében folyó kutatásokról. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 1. Novi Sad: Filozofski fakultet.

1970.

Adalékok a határozottság és a határozatlanság kategóriáinak a magyar-szerbhorvát összevető elemzéséhez. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 2. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társ-szerző: Kaszás J.).

Általános Nyelvészeti Tanulmányok VI. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 3. Novi Sad: Filozofski fakultet.

A magyar-szerbhorvát összevető mondatannal kapcsolatos értekezlet. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 2. Novi Sad: Filozofski fakultet.

A magyar-szerbhorvát összevető nyelvtan második munkaértekezlete. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 3. Novi Sad: Filozofski fakultet.

1971.

Adalékok a szocializáció fejlődéséhez kétnyelvű óvodás gyermekeknél. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 8. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társ-szerzők: J. Tallman, L. Göncz).

A magyar és szerbhorvát nyelv összevetésének a módszertana. (elhangozott: *Kontrasztív nyelvészeti konferencia*. Pécs).

Contrastive Analysis of the Hungarian and Serbocroatian Noun Phrase. *Applications of Linguistics: Selected Papers of the Second International Congress of Applied Linguistics*. (eds. G. E. Perren, J. & L. M. Trim). New York: Cambridge University Press.

Jegyzetek az első mondatok születéséről a gyermeknyelvből. *Magyar Nyelv* 3. Budapest. (társ-szerző: Matijevics Lajos).

Mondattani univerzálék a gyermeknyelvből. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 8. Novi Sad: Filozofski fakultet.

1972.

A főnévi csoport alapkérdései. *Szerbhorvát-magyar kontrasztív nyelvtan* 2. *A Hungarológiai Intézet Nyelvészeti Füzetek*. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társ-szerző: Dezső László, Gordana Vuković).

A gyermeknyelvi kutatások általános módszertani kérdései. *Nyelvtudományi Közlemények*. LXXIV. Budapest.

Alkalmazott nyelvészet; általános nyelvészet és gyermeknyelv a nemzetközi értekezletek tükrében. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 13. Novi Sad: Filozofski fakultet.

Az időre utaló jelzős szerkezetek néhány kérdése. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 13. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társ-szerző: Matijevics Lajos).

Sentence-programming Span in Child Language. *Colloquium Paedolinguisticum*. (ed. K. Ohnesorg). The Hague, Paris: Mouton (társ-szerzők: Dezső László és Plemenka Vlahović).

¹ Mikes Melánia teljes bibliográfiája (beleértve a szerb, a francia, a német, a ruszin, és a román nyelven írt tanulmányait is) megtalálható a *Višejezični svet Melanije Mikeš* című tiszteletkötetben (ld. Irodalom).

1973.

- A jelzős főnévi csoport. *Szerbhorvát-magyar kontrasztív nyelvtan 3. A Hungarológiai Intézet Nyelvészeti Füzetei*. Novi Sad : Filozofski fakultet. (társszerzők: Dezső László és Matijevics Lajos).
- A vajdasági többnyelvűség kérdéskörének szociolingvisztikai aspektusai. (elhangzott: *Szociolingvisztika és az anyanyelvi oktatás konferencia*. Nyíregyházán).
- Szociolingvisztikai témák. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 16. Novi Sad: Filozofski fakultet.

1974.

- Diachronic syntax and the ontogenesis of language. In: *Proceedings of the Eleventh International Congress of Linguists*. Bologna: Il Mulino. (ed. L. Heilmann) (társszerző: Dezső László).
- Multilingualism in Vojvodina – a research program. (elhangzott: *International conference on minorities*. Trieste).
- Some Patterns of Language Use in Hungarian-Serbo-Croatian bilinguals. (elhangzott: *VIII World Congress, International Sociological Association*. Toronto).
- The Actualisation of the Noun Phrases in Hungarian and Serbo-Croatian. In: *Third AILA Congress Proceedings*. Vol. I. *Applied Contrastive Linguistics*. (ed. G. Nickel). Heidelberg: Julius Groos. (társszerző: Dezső László és Gordana Vuković).
- The expanding of the noun phrase in child language. *Third AILA Congress Proceedings*. Vol. III. (eds. J. Qvistgaard, et al.). Heidelberg: Julius Groos. (és: *Journal of Child Language* 1974: 1/1) (társszerző: Svenka Savić).

1975.

- A nyelvi ekvivalencia szociolingvisztikai szempontjai. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 22. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- A szociolingvisztika problémái a VIII. Szociológiai Világkongresszuson. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 22. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Two-direction contrastive grammars. (elhangzott: *The Fifth International Congress of Applied Linguistics*. Stuttgart).

1976.

- A többnyelvűség jugoszláv modellje. *Hungarológiai Közlemények* 26-27. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Kétnyelvűség az óvodákban. *Népújság*. XX. évf. (20. szám 1976). Lendava.

1977.

- Francia-magyar kontrasztív kutatások. *Hungarológiai Közlemények* 30-31. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Környezetnyelv-oktatás a Vajdaságban. A szerbhorvát-magyar kontrasztív vizsgálatok tükrében. In: *A magyar nyelv grammatikája*. (szerk. S. Imre, I. Szathmári, L. Szűts) Budapest. (társszerző: Cseh Szabó Márta, Junger Ferenc).

1978.

- Nyelvszociológiai kutatások. *Hungarológiai Közlemények* 34. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társszerző: Lük Albina, Junger Ferenc).

1979.

- Adalékok a korai kétnyelvűség szociolingvisztikai vizsgálatához. *Különlenyomat A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*. Vol. 39-40. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társszerző: Jakobsz-Német Ilona).
- Az ígevonatok. *Szerbhorvát-magyar kontrasztív nyelvtan 5. A Hungarológiai Intézet Nyelvészeti Füzetei*. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társszerző: Junger Ferenc).
- On bilingualism in Yugoslavia. *Survey* 1. Sarajevo. (társszerző: Lük Albina, Junger Ferenc).

1980.

- Adalék a gyermeknyelv jelentéstani vizsgálatához. Gyermeknyelvi napok. Szeged. In: *Magyar Pszicholingvisztikai Tanulmányok*. (Papp F., Lengyel Zs. szerk.) Szeged, Budapest, Debrecen (társszerző: Cseh Szabó Márta).
- Adalékok a szociokulturális tartalmak nyelvi átültetésének kérdéséhez. *Hungarológiai Közlemények* 44. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Kétnyelvűség az óvodákban. *Hungarológiai Közlemények* 44. Novi Sad: Filozofski fakultet.

1981.

- A munkahelyi nyelvhasználat vizsgálatának néhány elméleti és módszertani kérdése. *Hungarológiai Közlemények* 4. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társszerző: Junger Ferenc).
- Nyelvhasználati eltérések a telepi középiskolások beszédében. *Oktatás és Nevelés* 41. Subotica (társszerző: Mikes Teréz).
- Some patterns of bilingualism. (elhangzott: *Sixth International Congress of Applied Linguistics*. Lund) (társszerző: Junger Ferenc).

1982.

- Microsociolinguistics of Hungarian-Serbo-Croatian Bilingualism. In: *Language Spread: Studies in Diffusion and Social Change* (ed. R. L. Cooper). Bloomington: Indiana University Press.
- Szórendi kérdések. *Szerbhorvát-magyar kontrasztív nyelvtan* 6. *A Magyar Nyelv. Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete*. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társszerző: Keck Balázs, Sava Babić).

1983.

- A nemzetiségi kérdés terminológiájáról. *Hungarológiai Közlemények* 54. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társszerző: Junger Ferenc, Lük Albina, Dušan Nećak, Plemenka Vlahović).
- Language contacts in self-managing work units. In: *Gegenwärtige Tendenzen der Kontaktlinguistik*. (ed. P. H. Nelde). Bonn: Dümmler.

1984.

- Jovan Jovanović Zmaj Đulići című verseskötetének magyar fordításai. *Hungarológiai Közlemények* 58. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Teaching second languages in the multilingual Vojvodina. (elhangzott: *International Conference on Less Widely Taught Languages in Europe*. Thessaloniki).

1985.

- Types and methods of multilingual research in Yugoslavia. In: *Methoden der Kontaktlinguistik/ Methods in Contact Linguistic Research*. (ed. P. H. Nelde). Bonn: Dümmler. (Plurilingua, V.) (társszerző: Ranko Bugarski).

1986.

- Comments of "The question of an official language". *International Journal of the Sociology of Language* 60.
- Language differentiation in early multilingual communication. (elhangzott: *Second European Conference on Developmental Psychology*. Rome)
- Towards a Typology of Languages of Instruction in Multilingual Societies. In: *Language and Education in Multilingual Settings*. (ed. B. Spolsky). Clevedon: Multilingual Matters.

1987.

- Semantic analysis of utterances in bi- and trilingual children. (elhangzott: *The Fourth International Congress for the Study of Child Language*. Lund).
- The (applied) linguist's concern in multilingualism. *AILA Review* Vol. 4. (ed. W. Kühlwein). Amsterdam: Free University Press.

1988.

- Linguistic transference and second language learning. (elhangzott: *Symposium on Applied Linguistics and Language Learning*. Thessaloniki).

1989.

- A természetes fordításról – különös tekintettel a kisgyermek fordítási tevékenységére. Fordítás és többnyelvűség időben és térben. *A magyar nyelv, irodalom és hungarológiai kutatások intézete*. Újvidék.
- Language contacts in multilingual Vojvodina. In: *Yugoslav General Linguistics*. (ed. M. Radovanović). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- The early acquisition of German as a foreign language. (elhangzott: *Second World Congress of the International Society of Applied Psycholinguistics (ISAPL)*. Kassel, 1987) *Grazer linguistische Studien* 32. Graz.

1990.

Children's Metalinguistic Expressions of Languages in Contact. In: *Languages in Contact*. 12th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences. (ed. R. Filipović, M. Bratanić). Zagreb: Institute of Linguistics, Faculty of Philosophy, University of Zagreb.

Some Issues of Lexical Development in Early Bi- and Trilinguals. In: *Children's Language*. Vol. VII. (eds. G. Conti-Ramsden – C. E. Snow). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.

1991.

Early bilingual education. Exposé au 17 Congrès de la FIPLV. Pécs.

Some issues of grammatical development in early trilinguals. *Anuario de Psicología* 48. Facultat de Psicologia, Universitat de Barcelona.

Some issues of learning English by Hungarian-Serbocroatian bilinguals. (elhangzott: *XVIIth FIPLV World Congress*. Pécs).

1992.

Languages of national minorities in Vojvodina. In: *Language Planning in Yugoslavia*. (eds. R. Bugarski, C. Hawkesworth). Columbus, Ohio: Slavica Publishers.

The ways of developing bilingualism at pre-school age. In: *Language Learning for European Citizenship: Report on Workshop 5A* (ed. M. Hughes). Council of Europe: Council for Cultural Co-operation. (Paper CC-LANG (92) workshop 5A). (940 OMR OKF).

1993.

Creative construction process in the early acquisition of two or more languages. In: *Proceedings of the Fifteenth International Congress of Linguists*. Sainte-Foy: Les Presses de l'Université Laval.

1994.

Focus and word order in early childhood: pragmatics versus linguistics. *International Journal of Psycholinguistics* 10/3. Osaka. (társszerző: Vera Vasić).

1995.

A nyelvek megkülönböztetése korai többnyelvű kommunikációban. In: *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XVIII*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

A szerbhorvát magyar kétnyelvűséget érintő szociolingvisztikai kutatások a Vajdaságban. In: *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. (társszerző: Junger Ferenc).

Distinguishing language contact phenomena in L2 acquisition. In: *Uporabno jezikoslovje* 4. (ed. A. Nečak Lük). Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.

The ways of developing bilingualism at pre-school age. *Rassegna Italiana di Linguistica Applicata* 1-2. Roma : Bulzoni. Le Edizioni Universitarie d'Italia.

Young children's individual analysis of semantic and syntactic structures. In: *Linguistics with a Human Face, Festschrift für Norman Denison zum 70. Geburtstag*. Grazer Linguistische Monographien 10. Graz : Institut für Sprachwissenschaft der Universität Graz.

1996.

Investigating language learning environments in a multicultural/multilingual setting. In: *Psycholinguistics as a Multidisciplinary Connected Science*. (ed. S. Contento). Cesena: Il Ponte Vecchio. (társszerző: Jaroslav Turčan).

1997.

Süss fel, nap. (óvónői kézikönyv = priručnik za vaspitače). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (társszerző: Juhász Éva, Bálizs Jutka).

1998.

A kétnyelvűséggel kapcsolatban felmerülő leggyakoribb kérdések. In: *Új Kép* 2/9. Szabadka.

Three at a time. *Uporabno jezikoslovje* 5. (ed. I. Štrukelj). Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.

1999.

Acquiring comprehension skills in L2. In: *Applied linguistic studies in Central Europe*. Vol. III. (eds. Zs. Lengyel, J. Navracsics). Department of Applied Linguistics. University of Veszprém. (társszerző: Marijana Marelj).

A language maintenance/enrichment curriculum for pre-primary education. In: *Applied linguistic studies in Central Europe*. Vol. III. (eds. Zs. Lengyel, J. Navracsics). Department of Applied Linguistics. University of Veszprém.

2001.

A környezetnyelv és az idegen nyelv fejlesztése az óvodában. XI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. Pécs. In: *A nyelv nevelő szerepe.* (szerk. Á. Fóris, E. Kárpáti, T. Szűcs) Pécs : Lingua Franca Csoport.

Közvélemény-kutatás a magyar nyelvről és használatáról. *Tanulmányok (Különszám): 11. Élőnyelvi Konferencia.* Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Tanszéke. Novi Sad: Filozofski fakultet. (társszerző: Bálizs Jutka).

Miért beszélnek magyarul? (Véleménykutatás a diákok körében). In: *Színes eszmék nem alszanak ... II Szépe György 70. születésnapjára.* (szerk. J. Andor, T. Szűcs, I. Terts). Pécs: Lingua Franca Csoport.

Nyelvhasználat a családban. *Alkalmazott Nyelvtudomány. I. évf. 2. szám.* Veszprém. (társszerző: Bálizs Jutka).

Sociolinguistic backgrounds of kindergarten children in bilingual settings. In: *Serbian Sociolinguistics.* (ed. M. Radovanović, R. A. Major). *International Journal of the Sociology of Language* 151. Berlin – New York.

2002.

Psycholinguistic prerequisites for acquiring two or more languages in childhood. *5th Summer School of Psycholinguistics.* Balatonalmádi. CD ISBN: 963-9495-08-5 (ed. Zs. Lengyel). Veszprém: VE Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék.

2003.

A kétnyelvűség fejlesztése a vajdasági óvodákban. In: *Kisebbségi létjelenségek. Szórvány – és szociolingvisztikai kutatások.* (eds. I. Molnár, Zs. Mirnics). MTT Könyvtár 7. Szabadka.

A magyar nyelv elsajátítása a szerb ajkú gyermekeknél. *Hungarológiai közlemények* 2. (Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Tanszékének folyóirata). (társszerző: Bálizs Jutka).

2004.

Játsszunk, énekeljünk magyarul!: tevékenységek nem magyar anyanyelvű gyermekek részére: pedagógusok kézikönyve. Szabadka: Magyarságkutató Tudományos Társaság (társszerző: Bálizs Jutka).

Kétnyelvű, német – magyar beszélgetések egy magyar ajkú kislánnyal. In: *Nyelv és Interdiszciplinaritás II.* Szeged: Generalia, Veszprém.

2005.

A környezetnyelv és idegen nyelv az óvodában. (elhangozott: *XV Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus.* Miskolc).